

горизонтах. На сучасному етапі надзвичайно важливим є комплексне розв'язання питань, пов'язаних з фінансовим, кадровим, навчально-методичним, нормативно-правовим і організаційним забезпеченням профільної школи.

По-друге, і, можливо, це найголовніший урок, який слід урахувати: у людей, для яких призначені реформи, завжди існує своя мотивація і свої засади діяльності. А тому відкрите публічне обговорення, серйозні соціологічні дослідження, незалежні експертні оцінки, неупереджений аналіз досвіду інноваційних шкіл – усе це те, без чого говорити про серйозну реформу з упровадження профільного навчання неможливо. Інакше є значний ризик звести гарний задум лише до формальних зовнішніх змін.

Література

1. Галушкіна М. Обновление канона / М. Галушкіна, Т. Гурова, Д. Денисова // Відкритий урок. Пляеди. – 2007. – № 9–10. – С. 63–71. **2. Гендіна Н. И.** Образование для общества знаний и проблемы формирования информационной культуры личности [Електронний ресурс] / Н. И. Гендіна // Кемерово: НИИ информационных технологий социальной сферы Кемеровского государственного университета культуры и искусств, 2004. – Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2006/eng/disk/206.pdf>. **3. Клепко С. Ф.** Філософія освіти в європейському контексті [Електронний ресурс] / С. Ф. Клепко – Полтава: ПОППО, 2006. – 328 с. – Режим доступу: www.experts.in.ua/baza/doc/download/klepko2.pdf. **4.** Концепція профільного навчання в старшій школі, затверджена наказом МОН України від 11 вересня 2009 р. № 854 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827. **5. Когова О. В.** Теоретичний аспект упровадження профільного навчання в сучасну освіту [Електронний ресурс] / О. В. Когова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdpu/2011_7/7/11.pdf. **6. Лов'янова І.** Профільна школа: історичний досвід та сучасні проблеми [Електронний ресурс] / І. Лов'янова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2012_24/192_197.pdf. **7. Писарева С. А.** Профільное обучение как фактор обеспечения доступности образования: российское видение / С. А. Писарева. – СПб: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2006. – 118 с. **8. Пометун О.** Перехід до профільної школи: більше запитань, ніж відповідей / О. Пометун // Історія в школах України. – 2009. – № 3. – С. 5–9. **9. Терно С.** Актуальні проблеми зовнішнього незалежного оцінювання та сучасної тестології / С. Терно // Історія в школах України. – 2009. – № 4. – С. 9–13. **10. Фрумин И.** Организация образовательного процесса как содержание образования / И. Фрумин // Відкритий урок. Пляеди. – 2008. – № 1–2. – С. 42–49.

УДК 784.4:37.013:39

Тетяна Сидоренко

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ДЖЕРЕЛО НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Сидоренко Т. Д. Український музичний фольклор як джерело народної педагогіки.

У статті обґрунтовується доцільність використання на уроках музики в загальноосвітній школі українського музичного фольклору, що створює для дитини умови для залучення її до духовних цінностей, пропонуючи в життєвих ситуаціях багаті на різноманітні переживання музичні враження.

Ключові слова: український музичний фольклор, народна педагогіка, навчально-освітній процес, народний фольклор.

Сидоренко Т. Д. Украинский музыкальный фольклор как источник народной педагогики.

В статье обосновывается целесообразность использования на уроках музыки в общеобразовательной школе украинского музыкального фольклора, что создает ребенку условия для привлечения его к духовным ценностям, предлагая в самых разных жизненных ситуациях богатые разнообразными переживаниями музыкальные впечатления.

Ключевые слова: украинский музыкальный фольклор, народная педагогика, учебно-образовательный процесс, народный фольклор.

Sydorenko T. D. Ukrainian musical folklore as a source of traditional pedagogy.

The article proves the expediency of using during the music lessons in the secondary school the Ukrainian folk music, which creates a pupil's conditions for the involvement of spiritual values, offering in different life situations rich variety of experiences musical experience.

Key words: ukrainian musical folklore and folk pedagogic, teaching and educational process, folklore.

Проблема змісту навчання нині є однією із складних і актуальних, що пояснюється, зокрема, тим, що Україна вступила на шлях національного відродження. Одним з основних питань теорії і практики навчання в загальноосвітній школі є питання «чому вчити»? Ця проблема є національною. Вона є актуальною для шкіл багатьох країн світу, про що свідчить проведення в останні десятиріччя міжнародних нарад і конференцій з питань змісту освіти.

Під змістом освіти прийнято розуміти систему знань про природу, людину, суспільство, сучасне виробництво, культуру й мистецтво; систему узагальнених інтелектуальних і практичних умінь, навичок творчого розв'язання практичних і теоретичних проблем, етичних норм, якими оволодівають учні в школі.

У процесі засвоєння змісту загальної освіти в учнів формується національна свідомість, науковий світогляд, здійснюється інтелектуальний, емоційний, морально-етичний, естетичний, фізичний розвиток, виробляється громадська позиція, орієнтація на вибір професій згідно з прагненням і здібностями, реалізується основна мета виховання, формується всебічний розвиток особистості, активного громадянина України.

Мета статті – популяризація українського музичного фольклору, обґрунтування доцільності його використання на уроках музики в загальноосвітній школі, що створює дитині умови для залучення її до духовних цінностей, пропонуючи в життєвих ситуаціях багаті на різноманітні переживання музичні враження.

Значний внесок у розробку теоретико-методичних основ музичного шкільництва зробили видатні представники української культури, передусім історики (В. Антонович, Б. Грінченко, Я. Ісаєвич, І. Крип'якевич), педагоги (С. Русова, Я. Чепіга) та ін.

Важливе місце у становленні та розвитку української національної музичної освіти й виховання кінця XIX – початку XX ст. належало творчості композиторів В. Верховинця, М. Леонтовича, П. Козицького, К. Стеценка, Г. Хоткевича та ін. Питання розвитку музичної культури й освіти було предметом наукових розробок музикознавців В. Барвінського, В. Витвицького, Б. Кудрика, З. Лиська. Велике значення для розвитку музичної освіти, особливо її методологічних засад, належить одному з перших музикознавців М. Грінченку, який довів необхідність вивчення в загальноосвітніх

закладах національного пісенного фольклору, тісно пов'язуючи його із самобутністю української культури в регіонах.

Зарубіжні педагоги-музиканти значно впливали на розвиток теорії та методики музичного виховання у школах. Системи музичного виховання угорського композитора З. Кодая та австро-німецького педагога-музиканта, композитора К. Орфа, незважаючи на відмінності, мають багато спільного – це опора на народну музику.

Народна мелодія проникає скрізь, в усі галузі мистецтва, і навіть в оперу. М. Лисенко, М. Мусоргський, Є. Фомін, М. Матецький, В. Пашкевич широко використовують у своїх операх народні мелодії. Фольклор поступово стає предметом розроблення та наукового дослідження.

Російський науковець М. Ломоносов, будучи великим знавцем і любителем народного співу, одним із перших звернув увагу на потужні виховні можливості фольклору.

«Нині культура пропонує сучасній молоді безліч програм і моделей поведінки. Освіта повинна допомогти їй це усвідомити, відрегулювати та обрати свій варіант культурних цінностей, який не заважає загальнолюдській моралі та ідеалам національної культури. Створення культурного середовища освіти є пріоритетним напрямком реалізації культурологічного підходу» – зауважує С. Бондаревська [1, с. 11].

Уявлення студентів щодо якостей, необхідних людям їх професії, носить узагальнений характер. Це потребує корегування, спрямованого на конкретизацію цих уявлень із урахуванням особливостей професії і тих вимог, які вона висуває до якостей особистості. Саме з огляду на це до структури знань майбутнього вчителя музики ми включаємо знання українського музичного фольклору.

У широкому розумінні фольклор – це духовна історія людства від найдавніших часів і до сьогоднішнього, він містить цінності, що далеко виходять за рамки часу, відображені в піснях чи казках, це «традиційна і сучасна творчість усної традиції» [2, с.5] Окрім культурно-історичної інформації, фольклорні твори здатні впливати на почуття нашого сучасника емоційно.

Видатні творці (С. Людкевич, К. Квітка, Леся Українка, М. Гоголь) уважали фольклор духовним надбанням, звуковою пам'яткою минулих століть нашого народу. Знані композитори успішно поєднували свою творчу діяльність із педагогічною роботою, яка мала за мету багатими народними піснями зразками виховувати національне, моральне, естетичне, творче в особистості. У творчості видатних діячів культури України (П. Чубинського, М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського, В. Винниченка) український музичний фольклор посідає особливе місце.

Відродження культуротворчої функції школи вимагає від учителя знання також і народної педагогіки як частини культури українського народу. Діалектика розвитку нашого суспільства зумовлює виникнення нових вимог до вчителя. «Батьки, вчителі, вихователі зобов'язані ґрунтовно знати й уміло використовувати в родинно-громадсько-шкільному вихованні українську народну педагогіку, яка є надзвичайно багатою. Вона об'єднує в собі такі компоненти: народне родинознавство; народне дитинознавство; батьківську педагогіку; народну дидактику; народну деонтологію», – зазначає М. Стельмахович [3, с. 7].

На думку дослідника М. Стельмаховича, «народна педагогічна деонтологія – це те архіохов'язкове, без чого істинне виховання справжньої людини немислиме» [3, с. 8].

Видатний педагог К. Ушинський говорив, що перший вихователь – це народ, а народні казки – перші та блискучі спроби створення народної педагогіки. За ідейним змістом, силою спостереження, точністю думки та вираження народна мудрість є настільки оригінальною, що «ніхто не в змозі змагатися з педагогічним генієм народу» [4].

Уміння використовувати в педагогічній діяльності досвід народної педагогіки є важливим елементом і педагогічної культури майбутнього вчителя музики. Це сприяє не тільки формуванню позитивних якостей в дитині, але й відповідає вимогам громадянського, вчительського обов'язків: повернути нашим дітям національну своєрідність, допомогти відчувати своє коріння, викликати почуття гордості за свій народ і за його мудрість та гідність – все те, що називається «моральним стрижнем» особистості, без чого не може бути поваги до себе тощо.

З огляду на це ми вважаємо, що український музичний фольклор є джерелом народної педагогіки, а вдале його використання на уроках музики в загальноосвітній школі створює дитині умови для залучення її до духовних цінностей, пропонуючи в життєвих ситуаціях багаті на різноманітні переживання музичні враження. Адже в давнину всі народні свята, обряди супроводжувалися співом, танцями, звучанням народних інструментів.

Великі можливості занурення дитини у світ народного мистецтва, навчання мови народної, а в подальшому – класичної та сучасної музики відкриваються перед педагогами шкільних закладів. На нашу думку, їх музично-педагогічна діяльність, що передбачає активне використання засобів українського музичного фольклору в навчально-освітньому процесі, може передбачати кілька напрямків.

Перший – складання перспективного плану роботи із використанням словесних, музичних, хореографічних видів народної творчості в усіх формах організації музичного виховання.

Другий – проведення пізнавальних бесід про народну творчість, свята, обряди. Ознайомлення дітей з пісенним фольклором, що значно розширює їх загальний і музичний кругозір, готує до усвідомлення важливості сприймання народної музики, пробуджує інтерес до неї. Вчитель читає дітям оповідання українських письменників, використовує ілюстрації художників до народних казок, демонструє витвори народних майстрів, ознайомлює дітей з народними музичними інструментами, їх звучанням та історією походження.

Третій – залучення дітей до виконання пісень без музичного супроводу.

У процесі навчання співу без супроводу у дітей формуються такі важливі співочі навички, як пісенність виконання й чистота інтонування, що є тренуванням і вихованням внутрішнього слуху, тобто здатності чути музику та її окремі елементи ніби «про себе», без попереднього повторення звуків уголос. Сама мелодійна структура багатьох народних пісень допомагає формуванню цього вміння (невеликий діапазон, зрозуміла ладова основа, нескладні, засновані на широкому використанні імпровізації прийоми розвитку музичного матеріалу).

Четвертий – музично-освітня робота.

Майбутній учитель музики повинен знати, що успіх його майбутньої педагогічної діяльності буде залежати від умілої побудови занять, на яких навчання музичної теорії (освоєння ритмічних малюнків, основ нотації, різних варіантів музичних побудов) може будуватись безпосередньо на фольклорному матеріалі, де формується уявлення про такі засоби виразності, як темп, динаміка, регістр, тембр, метроритм. На уроках музики учні повинні ознайомитись з відомими й доступними жанрами дитячого фольклору, який потрібно включати в усі види виконавської діяльності. При цьому використання творів усної народної поетичної творчості для музичного розвитку дітей є не менш важливим, ніж робота з пісенним матеріалом.

Примовки, лічилки, забавлянки, пестушки, потішки, заклички й твори інших жанрів також мають музичну цінність. Наприклад, задля музичного виховання у примовках потрібно акцентувати кожну четверту ноту й розчленувати вимовляння її

відповідно до темпу ігрових рухів. Точне вимовляння тексту, так само як і безперервна пульсація, сприяє розвитку чіткої, зв'язної, правильно акцентованої мови.

Цікавим педагогічним матеріалом є примовки, побудовані в питально-відповідній формі. Їх мальовничі, досить розгорнуті за змістом сюжети спонукають дітей до творчих виявів у співочій та театралізованій діяльності.

Примовки та лічилки можуть спонукати вигадувати нові рухи. Що стосується лічилок, то, вимовляючи їх, учитель доторкається на кожен удар пульсації (на кожну четверту долю) до одного з дітей, формуючи в учнів відчуття сильної долі такту.

Варто добирати такі примовки та лічилки, які б змінювали темп та ритм. Наприклад: «Гоп, гоп, гопака! Добра в коника хода, вуздечка шовкова, золоті підкови»; «Бігли коні під мостами з золотими копитами. Треба стати погадати, що тим коням їсти дати?».

Не менш важливим жанром дитячого музичного фольклору є колискова музична поезія. Саме з колискової пісні походить музичність української нації. Колискова як форма народної поетичної творчості, містить у собі значні можливості формування у дітей фонематичного сприймання, чому сприяє особлива інтонаційна організація (співуче виділення голосом голосних звуків, повільний темп тощо). Учителями виявлено, що колискова є невичерпним джерелом виховних та освітніх можливостей, діючим засобом виховання художнього смаку дитини. Зразки цього жанру характеризують тихе і спокійне звучання, вузький діапазон, короткий наспів, що багаторазово повторюється (Люлі, люлі, Колишися в колисоньці, Дитинонько люба. Колишися, колисонько, Зорішка, зорішка, Колишися в колисоньці, Мамине потішко).

Лагідні мелодії під ритмічне погойдування колиски вводили дитину в чарівний світ музики, позитивно впливаючи на розвиток музичного слуху.

Цікавим і корисним педагогічним репертуаром є й пісні-казки, пісні з казок, небилиці, дитячі музичні ігри, музичні вставки до ігор, колядки, віншування, щедрівки, колядки християнського змісту, веснянки та гаївки, пастуші пісні, скоромовки, загадки, розповіді-байки.

П'ятий напрям – використання співу в поєднанні з хореографічними рухами при інсценізації знайомого дітям фольклорного репертуару. Природною формою виконання народної пісні є вираження її змісту в хореографічному русі. Супровід співу рухом сприяє розвитку музично-ритмічних навичок, впливає на якість хорового звучання, чистоту інтонування. У дітей зміцнюється дихання, поліпшується дикція, виробляється навичка узгодженості руху з музикою. Розв'язання задачі відображення в русі змісту й характеру музичного образу допомагає розвивати уяву, активізувати творчі вияви.

Цікавим і корисним виявляється прослуховування вчителем разом з учнями записів творів народної музики. Ефективним у роботі є слухання музики без попереднього пояснення, але зі спеціально поставленим завданням – визначити призначення фольклорного твору на основі лише слухового сприйняття і слухового аналізу. Для цього повинні бути обрані записи творів, які особливо яскраво демонструють той чи той жанр народної музики. Це можуть бути трудові приспівки, колискові пісні. Прослуховування творів із подальшим з'ясуванням їх призначення надасть змогу вчителю ознайомити дітей з виразними засобами різних музичних жанрів, показати залежність змісту фольклорних творів від їх життєвого призначення.

Вищевикладене надає змогу виокремити в підготовці майбутнього вчителя музики основні завдання:

– пробуджувати глибокий інтерес до історії народу, свого краю, його культури, побуту, виховання патріотизму, національної гідності, моралі, високих естетичних та етичних якостей;

– поглиблювати і розширювати знання студентів з народної творчості; підвищувати їх музичну культуру у процесі ознайомлення з особливостями музично-поетичної мови, української народної інтонаційності, опанування навичками цілісного аналізу народних наспівів;

– відроджувати народні традиції та обряди в різних куточках краю; прищеплювати навички до збирання та систематизації фольклору (початок цьому дає фольклорна практика на II курсі), накопичення музичного матеріалу для подальшої роботи з дітьми.

Подальшу роботу спрямуємо на дослідження проблеми оволодіння майбутніми вчителями музики знаннями розвивально-терапевтичної функції українських дитячих музичних ігор.

Література

1. Бондаревская Е. В. Гуманитарный статус личностно-ориентированного образования / Евгения Васильевна Бондаревская // Славянская педагогическая культура. – 2007. – № 6. – С. 7–13. **2. Іваницький А. І.** Український музичний фольклор : [підручник для вищих учбових закладів] / Анатолій Іванович Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с. **3. Стельмахович М. Г.** Українська родинна педагогіка : [навч.-метод. посібник] / Мирослав Гнатович Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с. **4. Ушинський К. Д.** Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. / Костянтин Дмитрович Ушинський. – Т. 1: Про користь педагогічної літератури. – К. : Рад. школа, 1983. – С. 9–26. **5. Щербак І.** Діти в традиційних обрядах українців // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 3. – С. 71–77.

УДК 371.134

Тетяна Стукалова

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стукалова Т. Г. Формування інформаційної культури педагога: теоретичний аспект.

У статті розглядається вплив інформаційного суспільства на формування інформаційної культури вчителя. Проаналізовані структура та рівень сформованості інформаційної культури педагога, обґрунтована необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках, що забезпечують ефективність навчального процесу.

Ключові слова: інформація, інформатизація, інформаційна культура педагога, інформаційно-комунікаційні технології.

Стукалова Т. Г. Формирование информационной культуры педагога: теоретический аспект.

В статье рассматривается влияние информационного общества на формирование информационной культуры педагога. Проанализированы структура и уровень сформированности информационной культуры педагога, обоснована необходимость использования информационно-коммуникационных технологий на уроках, которые повышают эффективность обучающегося процесса.

Ключевые слова: информация, информатизация, информационная культура педагога, информационно-коммуникационные технологии.